

Dr. Major Ferenc*

A Szerb Köztársaság mezőgazdasági és falufejlesztési stratégiájának egy rövid, nem teljes elemzése a mezőgazdasági kistermelők jövőjének szempontjából

Összefoglaló: A 2014-2024-es időszakra megfogalmazott és a Szerb Parlamentben elfogadott *Stratégia* elemzésének célja, rámutatni azon hiányosságokra, melyek kiküszöbölése nélkül a falusi környezet, fenntartható fejlődése nem biztosítható. A 2012-es statisztikai adatok alapján az összeírt gazdaságok 99,6%-a a jogi státusz szempontjából *természetes személy*, átlagosan 5,4ha megművelhető mezőgazdasági földterülettel rendelkeznek. Az elsődleges termelés 80%-ának hordozói, de nem rendelkeznek definiált *szervezeti struktúrával*. Így az *agrárvertikum legalsó pilléréként* a legkisebb jövedelmet valósítják meg és a *Stratégiában* leírt támogatási rendszereket is csak nagyon szelektíven tudják kihasználni, ami a gazdasági fejlődésüket letálasan korlátozza, *”népünk itthoni helyzetét úgyszintén”*. Szakmai és tudományos érvelésre, cselekvő összefogásra van szükség, politikai támogatás mellett.

A stratégia célja

A 2014-2024-es időszakra, olyan agrárpolitikai eszközök bevezetését irányozza elő, amelyek elősegítik a:

1. mezőgazdasági szektor *dinamikus szerkezetváltását*
2. megteremtik az állam *modern szerepvállalását* a mezőgazdaság fejlesztésében
3. kiépítik és összehangolják az EU-val azt az *adminisztrációs intézményi rendszert*, ami biztosítja a *Stratégia céljainak megvalósítását*
4. az EU-*integráció* felgyorsítását.

A dinamikus szerkezetváltás alatt gyakorlatilag a mezőgazdasági termelés ipari szintre emelése értendő a birtokviszonyok megváltoztatása által, figyelmen kívül hagyva, hogy azt a törvényszerűséget, hogy egy egészséges szerkezetváltás a falusi környezet megőrzése mellett, legalább két generációt igényel. A Szerb állam ilyen ambíciói, csakis idegen tőke bevonásával a mezőgazdasági földterület kiárusítása árán lenne megvalósítható. Az állam modern szerepvállalása alatt a támogatási

* Dr. Major Ferenc, nyugalmazott tudományos munkatárs, emeritus, Gyakorlati Agrár-tudományok Intézete, Belgrád

rendszer kiépítését és működtetését értjük. Az adminisztrációs intézményi rendszer kiépítése folyamatban van az előbbi pontban foglaltakat szolgálja ki. Az EU-integrációt előkészítő munkák és feladatok végzése is szolidan halad.

A stratégia eszközei

1. A mezőgazdasági termelésre és vidékfejlesztésre vonatkozó törvényes előírások és kormányrendeletek
2. Olyan szervezeti struktúrák létrehozásának támogatása, melyek a kistermelők gazdasági pozícióját erősíteni hivatottak. Ezek a
 - a. szövetkezetek
 - b. agrár civil szervezetek, agrár érdekképviseleti társulások
 - c. mezőgazdasági tanácsadói szakszolgálat

A mezőgazdasági termelésre, állattenyésztésre vonatkozó törvényes előírások és kormányrendeletek nagy részének alapjául a rendszerváltás előtti törvények szolgáltak. Ezek innovációja az agrár civil szervezetek és érdekképviseletek közreműködése nélkül történik, főleg ezen szervezetek szakmai felkészültségének hiánya miatt.

Az aktuális, agrárpolitika gyakorlóit, még ma is nagymértékben terheltek a rendszerváltás előtti politikai ideológiával, miszerint az *ipari mezőgazdasági termelés a jövő és a kisgazdaságoknak el kell tűnniük.*

Félő, hogy amit az ötven év szocialista diktatúrája nem tüntetett el, azt a buzgó EU-hoz csatlakoztató bürokrácia megteszi.

A ma még létező *szövetkezetek* az 1953-ban alapított szövetkezetek jogutódai. A szocialista időben ezeknek jelentős gazdasági szerepük volt, beszerzéssel és értékesítéssel foglalkoztak, jelentősen hozzájárultak a kistermelők piaci pozíciójának megerősítéséhez. Nagyrésztük a rendszerváltás áldozatává vált. Vagyonuk eltűnésének bonyolult folyamata, valamint annak visszaszármasztatása nagy valószínűséggel, soha sem lesz megoldva. Jelenleg folyamatban van az új szövetkezeti törvény előkészítése.

Az agrár civil szervezetek agrár érdekképviseleti társulások, alapításuk 2003-ban, nagy buzgalommal indult el, egyesek jelentős anyagi támogatás mellett sem tudtak érdembeli érdekképviseletet kiépíteni. Legnagyobb probléma a hozzáértő szakemberek hiánya. Erre akkor fognak ráébredni, mikor az EU-csatlakozási folyamatok menetében, valamint a napi mezőgazdasági problémák adta kihívásokra, nem tudnak

véleményt mondani. Munkájuk ma főleg *szabadidő-tevékenykedés* megszervezésére korlátozódik, amilyen pl. a hurkafesztivál, lekvárfőzés stb.

A *Mezőgazdasági Tanácsadói Szakszolgálat* 1992-ben alakult a belgrádi IPN /Institut za primenu nauke u poljoprivredi/ patronátusa alatt. Jelentős szervezeti struktúrával rendelkezik, 30 regionális intézetével lefedi Szerbia egész területét. Az EU-hoz való csatlakozással tevékenységi feladatuk jelentősen bővülni fog. Az új feladatok közül a szakmai tanácsadás, falugazdászai tevékenység, pályázatírás valamint a minőségellenőrzés fog rájuk hárulni.

Kisgazdaságok és az aktuális mezőgazdasági törvények

1. Szántóföldi termelés *támogatását* szabályozó törvény - terület-alapú támogatás.

2. A termelés *feltételeit* meghatározó jogszabályok - állattartás és berendezései.

3. A gazdaságban termelt termék helyben történő, *elsődleges feldolgozását* szabályzó jogszabályok - gabona, élőjószág.

4. A gazdaságban feldolgozott termék *piaci értékesítését* szabályzó törvényes előírások.

A *terület alapú* támogatásra a bejegyzett mezőgazdasági termelők jogosultak. A gazdaságonként támogatott földterület hektárban kifejezett nagysága, valamint a hektáronkénti pénzüsszeg mennyisége a kormány gazdaságpolitikájának függvényében, évenként változó.

A *termelés feltételeit* csak az állattartás épületei és annak berendezéseire vonatkoztatva elemezzük. Külön a kisgazdaságokra vonatkozó előírások nincsenek, ipari telepekre érvényes standardoknak kell megfelelniük. A termelés kis kapacitása folytán, innovációs befektetést nem tudnak eszközölni, tehát a gazdaság regisztrálatlan marad, aminek folytán pályázati forrásokhoz sem tud jutni.

Az *elsődleges feldolgozást* szabályzó előírások alapjai az ISO és HACCP minőségbiztosítási követelmények, amit a kisgazdaságok nem tudnak biztosítani.

Piaci értékesítést szabályozó előírások sem a kistermelőknek kedveznek. A megtermelt gabona vagy jószág kis mennyisége folytán, viszonteladói értékesítéssel történik.

A felsorolt négy tényező elemzése alapján, megállapítható, hogy:
- *őstermelői jogszabályok nem léteznek,*

- limitáltak a pályázati lehetőségek,
- szelektív a hozzáférés a támogatásokhoz
- kereskedői tőkeelszívás óriási

A törvényi előírások által megfogalmazott követelmények, jelentős hányada, leépítően hat a kisgazdaságok életképes jövőjének megteremtésére

Mezőgazdasági törvények és alanyai

Az elsődleges termelés szintjén, törvénybe foglalt alanyok sora a következők

- a. természetes személyek
- b. jogi személyek
- c. mezőgazdasági vállalkozók és
- d. családi gazdaságok

A mezőgazdasági kistermelő a törvény értelmében az a *természetes személy*

1. Átlagban 5.4ha megművelhető földterülettel rendelkezik.
2. 80%-át termeli a nemzeti elsődleges mezőgazdasági terméknek.
3. Pozícióját erősítő *szervezeti struktúrával* azonban nem rendelkezik.

Az aktuális mezőgazdasági politika szempontjából az elaprózódott földbirtokviszonyokkal rendelkező gazdaságok, csak zavarólag hatnak a nemzeti mezőgazdaság termelékenységére. Számukra jelenleg a terület alapú támogatások elérése biztosított, de hosszú távon a lét bizonytalan. Nem véletlen a törvényben foglaltak között felsorolt *családi gazdaságok* meghatározása sem, ugyan is jogi státuszuk nincs. Az EU nyugati országokban ők a mezőgazdasági termelés fejlesztésének hordozói. Szerbiában a *mezőgazdasági vállalkozó* az ideális jogi személy.

Teendő feladatok

1. A mezőgazdaság fejlesztési stratégia *dinamikus szerkezetváltás* definíciójának és politikai háttérének tisztázása.
2. Egységesen, *törvényben foglalttá* tenni a természetes személy – kistermelőt – családi gazdaság fogalmakat.
3. A törvényben foglalt *esélyegyenlőségi koncepciójának átgondolása*.

4. A *Stratégia* eszközévé és törvénybe foglalni a mezőgazdasági szövetkezetek, integrációk, kooperációk működését.

5. Felkészülni a föld feletti tulajdon *visszaszármasztására* és adásvételi *moratóriumának* várható *kaotikus kölcsönhatásaira*, aminek nagyon sok kisgazdaság áldozatává válhat.

6. Szakmai tudományos érvelés, cselekvő összefogás, a *politikai támogatás* mellett.

7. Ezen társadalmi harc, eredményes potenciális vezetői az *agrár civil érdekképviselők* volnának, viszont *szakmai felkészültségük hiányzik*.

Forrásanyag:

1. Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije 2014 do 2024, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Beograd 2013